

Katarzyna Kochaniak

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Jednolity rynek kredytów konsumenckich. Szansa czy zagrożenie dla Polski?

1. Wprowadzenie

Głównym celem dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE był rozwój wspólnego rynku kredytów konsumenckich Unii Europejskiej, znośzącego dysproporcje w pozycji konsumentów, kredytodawców oraz pośredników, wynikające z asymetrii ich wiedzy i umiejętności analitycznych [*Szok regulacyjny...* 2012; The Gallup Organization 2010]. Implementacja zapisów dyrektywy do krajowej ustawy¹ skłoniła do poszukiwania odpowiedzi na następujące pytania:

- czy polski rynek kredytów konsumenckich nadal cechuje potencjał rozwojowy?
- czy nowe uwarunkowania regulacyjne mogą wywołać długookresowe zmiany w zakresie panującej na nim konkurencji?
- które czynniki społeczno-ekonomiczne istotnie oddziałują na akcję kredytową w Polsce?
- czy rozwój krajowego rynku kredytów konsumenckich przebiega zgodnie z etapami rozwoju dojrzałych rynków państw Unii Europejskiej?

Celem pracy jest ukazanie dysproporcji w poziomie rozwoju krajowych rynków kredytów konsumenckich w Unii Europejskiej oraz ocena potencjalnych skutków objęcia Polski jednolitym rynkiem.

---

¹ Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, Dz.U. z 2011 r., nr 126, poz. 715.

2. Statystyczna analiza kształtowania się kredytów konsumpcyjnych w Polsce i pozostałych krajach Unii Europejskiej

2.1. Uwagi ogólne

Identyfikacja podobieństw oraz różnic pomiędzy krajowymi rynkami kredytów konsumenckich² Unii Europejskiej przeprowadzona została na podstawie danych liczbowych o charakterze makro, pochodzących z bazy Eurostat oraz Europejskiego Banku Centralnego (EBC), za lata 2005–2009³, dla 27 państw członkowskich.

Dane statystyczne podzielono na następujące podzbiory:

1) charakteryzujący bezpośrednio kredyty dla ludności w poszczególnych krajach: kredyty konsumpcyjne (mln euro), pozostałe kredyty dla ludności (mln euro), udział kredytów konsumpcyjnych w kredytach dla ludności ogółem (%), kredyty konsumpcyjne przypadające na mieszkańca (euro), udział kredytów konsumpcyjnych przypadających na osobę w dochodzie rozporządzalnym na osobę gospodarstwa domowego (%);

2) charakteryzujący kraje (wielkość oraz kondycję społeczno-gospodarczą): liczba ludności (mln), PKB (mln euro), PKB na jednego mieszkańca (euro), wydatki konsumpcyjne (mln euro), liczba zatrudnionych (mln), stopa zatrudnienia (%), stosunek liczby zatrudnionych w wieku 20–65 lat do liczby ludności w wieku 20–65 lat (%), procent osób zagrożonych ubóstwem, procent osób w wieku 30–34 lata z wykształceniem wyższym, IQSR – stosunek sumy dochodów 20% osób o dochodach najwyższych do sumy dochodów 20% osób o dochodach najniższych (%);

3) charakteryzujący kondycję gospodarstw domowych w poszczególnych krajach: średni roczny dochód rozporządzalny przypadający na osobę (euro), średni roczny poziom wydatków konsumpcyjnych przypadających na osobę (euro), procent gospodarstw domowych o kosztach utrzymania powyżej 40% dochodu rozporządzalnego, udział oszczędności w dochodzie rozporządzalnym gospodarstwa domowego.

---

² Dominująca pozycja banków krajowych w grupie kredytodawców i brak zagregowanych danych liczbowych o aktywności firm pożyczkowych przesądziły o ukierunkowaniu badań empirycznych na rynek kredytów konsumpcyjnych. Stanowi on największą część rynku kredytów konsumenckich i utożsamiany jest z kredytami bankowymi, które udzielane są gospodarstwom domowym na cele konsumpcyjne (z wyłączeniem nieruchomości).

³ Ograniczona dostępność danych za 2010 r. wymusiła przyjęcie za okres badawczy lat 2005–2009. Obejmuje on jednak zarówno fazę rozwoju rynków kredytowych, jak i czas kryzysu bankowego.

Na podstawie danych za 2009 r. przeprowadzono badania o charakterze statycznym w zakresie struktury zbiorowości oraz związków występujących między zmiennymi (zbiorowością statystyczną był zbiór 27 krajów, a jednostką badania – kraj). Uzupełniono je badaniami dynamicznymi dla poszczególnych krajów i UE na podstawie szeregów czasowych za lata 2005–2009, z wykorzystaniem przyrostów względnych o podstawie łańcuchowej. Zaprezentowane zmienne pozwoliły na przeprowadzenie badań w dwóch ujęciach: bezwzględnym (określającym wielkość rynku kredytowego, kształtującą się w znacznej mierze pod wpływem liczby ludności danego kraju) i względnym (za pomocą wskaźników natężenia, które ukazały intensywność zapotrzebowania na kredyty konsumpcyjne w poszczególnych krajach, zależną głównie od poziomu ich rozwoju społeczno-gospodarczego). Każde z ujęć dostarczyło odmiennych informacji, uzupełniając się wzajemnie.

Tabela 1. Charakterystyki liczbowe rozkładu wybranych cech dla zbioru 27 krajów w 2009 r.

Zmienna	Średnia	Mediana	Minimum	Maksimum	Współczynnik zmienności
Kredyty konsumpcyjne (mln euro)	32960,00	15280,00	375,00	178998,00	152,60
Pozostałe kredyty (mln euro)	34959,50	11559,00	558,00	273779,00	177,62
Kredyt konsumpcyjny na osobę (euro)	1807,30	1484,10	307,88	5977,00	77,94
PKB (mln euro)	435201,50	168586,80	5830,00	2374500,00	148,80
PKB na osobę (euro)	22781,20	21235,20	4618,30	76452,00	66,27
Dochód rozporządzalny na osobę (euro)	15378,00	14948,00	2516,00	36475,00	56,55
Wydatki konsumpcyjne (mln euro)	251949,40	88206,00	3594,10	1349260,00	150,28
Wydatki konsumpcyjne na osobę (euro)	17329,60	18600,00	3700,00	38800,00	53,26
Procent osób zagrożonych ubóstwem	23,60	21,90	14,00	46,00	34,31

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu i EBC.

Wszystkie zmienne zawarte w tabeli 1 charakteryzowały się dużym zróżnicowaniem. Największa zmienność – przekraczająca 100% – odnosiła się do bezwzględnych wartości kredytów, PKB oraz wydatków konsumpcyjnych. Na ich zróżnicowanie niewątpliwie wpłynęła liczba ludności poszczególnych krajów, określona współczynnikiem zmienności $V_s = 126,33\%$. Po sprowadzeniu

powyższych wartości do porównywalności, poprzez wyrażenie ich w stosunku do liczby mieszkańców (bądź w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwie domowym), zmienność cech nadal pozostawała bardzo duża (powyżej 50%), co świadczy o niespójności ekonomicznej badanych krajów i błędnym postrzeganiu Unii Europejskiej jako jednorodnej zbiorowości. Wprowadzenie w tych warunkach wspólnego rynku kredytów konsumenckich może z czasem spowodować nasilenie konkurencji w krajach o niższym poziomie rozwoju, w efekcie aktywizację transgranicznej działalności kredytodawców z państw wysoko rozwiniętych, którą promuje dyrektywa. Powstaje zatem niepewność, czy w tak zróżnicowanym zbiorze występują jakieś prawidłowości w kształtowaniu się krajowych rynków badanej kategorii kredytów.

2.2. Związki korelacyjne cech

Obliczone wartości współczynników korelacji Pearsona dla wszystkich par zmiennych dowodzą ścisłej dodatniej współzależności pomiędzy: wielkością rynków kredytów konsumpcyjnych a liczbą ludności, rynkami pozostałych kredytów (w tym na nieruchomości)⁴, PKB, liczbą zatrudnionych i dochodem rozporządzalnym na osobę ($0,79 \leq r \leq 0,96$) oraz między PKB na mieszkańca a kredytami konsumpcyjnymi na osobę ($r = 0,53$), dochodem rozporządzalnym gospodarstw domowych na osobę ($r = 0,95$) i wydatkami konsumpcyjnymi na osobę ($r = 0,95$). Warto nadmienić, że dodatni, statystycznie istotny związek występował także między odsetkiem osób z wykształceniem wyższym a dochodem rozporządzalnym na osobę ($r = 0,66$), kredytami konsumpcyjnymi na osobę ($r = 0,55$) oraz PKB na osobę ($r = 0,58$). Dodatnia współzależność pomiędzy poziomem wykształcenia ludności i przeciętnym zadłużeniem z tytułu kredytów konsumpcyjnych może dowodzić istotności wymogów informacyjnych nałożonych w dyrektywie na kredytodawców i pośredników kredytowych. Obserwowany w Polsce wzrost udziału osób posiadających wyższe wykształcenie w grupie wiekowej 30–34 lata⁵ powinien zatem pozytywnie oddziaływać na zdolność gospodarstw domowych do zadłużania się, ale również do samodzielnej oceny warunków kredytowania. Ponadto sprzyja on świadomości skutków nadmiernego zadłużenia i promowaniu postawy odpowiedzialnego kredytobiorcy. Ujemny związek pomiędzy udziałem kredytów konsumpcyjnych w kredytach ogółem dla ludności a dochodem rozporządzalnym na osobę ($r = -0,55$) i PKB na osobę

⁴ Dodatnia korelacja pomiędzy rozmiarami krajowych rynków: kredytów konsumpcyjnych i kredytów na nieruchomości (stanowiących główną pozycję „pozostałych kredytów”) informuje o komplementarnym charakterze obu źródeł funduszy pożyczkowych dla osób fizycznych.

⁵ Według danych Eurostatu, w latach 2005–2009 udział ten zwiększył się z 22,7% do 32,8%.

($r = -0,56$) świadczył o szczególnym znaczeniu analizowanego rynku w krajach o niższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego.

2.3. Rezultaty empiryczne – wyniki modelowania kredytów

W analizie kształtowania się rynku kredytów konsumpcyjnych zaproponowano modele kredytów o postaci liniowej, potęgowej, wykładniczej oraz potęgowo-wykładniczej [Podolec, Ulman i Wałęga 2008, s. 66 i nast.]. Pozwoliły one określić wpływ zmiennych objaśniających na poziom zmiennej objaśnianej, którą w modelach były kredyty (ich wartość bezwzględna w mln euro oraz w przeliczeniu na osobę w euro) lub logarytmy naturalne ich wartości.

Główną przesłanką decydującą o wyborze potencjalnych zmiennych objaśniających była ich wartość merytoryczna odnosząca się do celu badania. O ostatecznym doborze decydował rezultat procedury regresji krokowej. Dokonano podziału zmiennych objaśniających na grupy charakteryzujące: kondycję społeczno-gospodarczą krajów oraz sytuację ich gospodarstw domowych. Część potencjalnych zmiennych zaproponowanych do modeli wyrażono w postaci zmiennych zero-jedynkowych (np. identyfikujące kraje ze względu na przynależność do wcześniej wyodrębnionej grupy państw). Spośród proponowanych postaci najlepsze rezultaty, w sensie statystycznym, dało zastosowanie modeli potęgowych. Oszacowania parametrów modeli dokonano klasyczną metodą najmniejszych kwadratów.

Ze względu na skorelowanie potencjalnych zmiennych objaśniających, do modeli zaliczona zostawała zwykle jedna zmienna, najsilniej skorelowana ze zmienną objaśnianą⁶. Istotność wpływu pozostałych zmiennych na kształtowanie się rynków kredytów konsumpcyjnych zasygnalizowana już została w opisie związków korelacyjnych cech.

Tabela 2. Oceny parametrów potęgowego modelu kredytów konsumpcyjnych w 2009 r. (warian 1)

Wyszczególnienie	A	Błąd stat.	$t(25)$	Poziom p
Wyraz wolny	-2,36466	0,81492	-2,901	0,0076
Ln PKB	0,97983	0,06785	14,442	0,0000
$R = 0,94496$; $R^2 = 0,89296$; $F = 208,56$; $p < 0,0000$				

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu i EBC.

Jak zaprezentowano w tabeli 2, model potęgowy (z PKB jako jedyną zmienną niezależną) wyjaśnił w 89,3% zmienność wartości kredytów konsumpcyjnych

⁶ Problem ten uwidocznił się np. pomiędzy PKB i wydatkami konsumpcyjnymi.

w 2009 r. Z oszacowania jego parametrów wynika, że wzrostowi PKB o 1% odpowiadał wzrost poziomu kredytów średnio o 0,97983%. Niższe przeciętne zadłużenie gospodarstw domowych i wyższe tempo przyrostu PKB w Polsce niż w całej Unii Europejskiej⁷ uwypukliły znaczenie przyszłej kondycji gospodarczej państwa dla sytuacji krajowego rynku kredytów konsumpcyjnych. Od poprawy uwarunkowań makroekonomicznych oraz wygasania zjawisk kryzysowych zależy zatem dalsze angażowanie się kredytodawców w finansowanie potrzeb konsumpcyjnych ludności.

Tabela 3. Oceny parametrów potęgowego modelu kredytów konsumpcyjnych w 2009 r. (wariant 2)

Wyszczególnienie	<i>A</i>	Błąd stat.	<i>t</i> (25)	Poziom <i>p</i>
Wyraz wolny	-2,24379	0,64915	-3,457	0,0019
Ln wydatki konsumpcyjne	1,01543	0,05657	17,951	0,0000

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu i EBC.

Model potęgowy pozwolił wyjaśnić również 92,8% ogólnej zmienności badanej kategorii należności banków i instytucji kredytowych zmiennością wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych (tabela 3). Jego statystycznie istotne parametry informowały, że wzrostowi wydatków o 1% odpowiadał wzrost wartości kredytów średnio o 1,01543%, co wskazywało na wysoką ich elastyczność względem poziomu konsumpcji gospodarstw domowych. Na podstawie podobnego modelu można wnioskować, że wzrost poziomu kredytów o 1% skutkowało wzrostem wydatków średnio o 0,9139%. Dowodzi to wpływu kondycji rynku analizowanych kredytów na skalę konsumpcji w Unii Europejskiej. W latach 2005–2009 Polskę charakteryzowała wyraźnie wyższa dynamika zmian poziomu wydatków konsumpcyjnych niż w całej grupie badanych państw⁸, ukazując tym samym szczególnie wpływ dostępności kredytów na możliwości finansowania potrzeb gospodarstw domowych i tym samym na raportowany poziom PKB.

2.4. Grupowanie krajów Unii Europejskiej

Jak wynika z dotychczasowych rozważań, przyjęty do badania zbiór 27 krajów pozostawał istotnie zróżnicowany pod względem wielu cech, w tym także

⁷ W latach 2006–2009 wartość kredytów konsumpcyjnych na osobę w Polsce wzrosła z 425,86 euro do 819,10 euro, zaś w Unii Europejskiej: z 1773,87 euro do 1778,72 euro. W badanym okresie roczne stopy przyrostu PKB w Polsce wynosiły odpowiednio: 22,7%, 11,9%, 12,5% i 12,9%, a w Unii Europejskiej: 5,7%, 5,5%, 2,9%, -4,5%.

⁸ W latach 2006–2009 roczna stopa przyrostu wydatków konsumpcyjnych w Polsce wynosiła odpowiednio: 11,5%, 10,3%, 18,8%, -14,5%, zaś w Unii Europejskiej: 4,5%, 3,8%, 1,6%, -3,1%.

rynku kredytów konsumpcyjnych. Próbę podziału krajów ze względu na podobieństwo wewnątrzgrupowe przeprowadzono metodą Warda [Pociecha i in. 1988, s. 83–84]⁹. W pierwszej kolejności wzięto pod uwagę mierniki bezwzględne, które pogrupowano tak, by nie wprowadzać cech, których ładunek informacji jest przekazany za pośrednictwem innej, uwzględnionej już w badaniu zmiennej. W rezultacie otrzymano dwa podzbiory: 1) liczba ludności, kredyty konsumpcyjne, pozostałe kredyty; oraz 2) PKB, wydatki konsumpcyjne. Za ich reprezentantów przyjęto: kredyty konsumpcyjne oraz PKB. W wyniku podziału 24 krajów otrzymano następujące podgrupy:

- S_0 – Bułgaria, Słowenia, Estonia, Litwa, Łotwa, Słowacja, Czechy, Rumunia, Węgry, Irlandia, Portugalia, Finlandia i Holandia,
- S_1 – Belgia, Austria, Szwecja, Polska, Dania, Grecja,
- S_2 – Niemcy, Hiszpania, Francja, Włochy, Wielka Brytania.

W dalszej kolejności postawiono pytanie o to, czy przynależność państwa do określonego podzbioru S_0 , S_1 lub S_2 wpływa statystycznie istotnie na wielkość rynku kredytów konsumpcyjnych. Badanie miało wykazać, czy mechanizm kształtowania się rynków kredytów w poszczególnych podzbiórach jest taki sam, czy też odmienny. Zastosowano model potęgowo-wykładniczy opisujący zmiany zachodzące na rynkach krajowych, w którym potencjalnymi zmiennymi objaśniającymi były: wydatki konsumpcyjne lub PKB oraz zmienne zero-jedynkowe określające przynależność do podzbioru S_1 lub S_2 . Podstawę porównania stanowiła zmienna S_0 , wyrażona w wyrazie wolnym. Metodą regresji krokowej przeprowadzono dobór zmiennych objaśniających, w wyniku czego okazało się, że wielkość rynku kredytów konsumpcyjnych zależy wyłącznie od poziomu PKB (bądź wydatków konsumpcyjnych), bez względu na to, do którego podzbioru należy kraj. Wzmacnia to przekonanie o silnym wpływie przyszłych uwarunkowań gospodarczych na możliwości rozwojowe polskiego rynku badanych kredytów. W tabelach 4 i 5 zaprezentowano wyniki oszacowanych parametrów modelu¹⁰.

Tabela 4. Oceny parametrów potęgowego modelu kredytów konsumpcyjnych w 2009 r. (wariant 3)

Wyszczególnienie	A	Błąd stat.	$t(22)$	Poziom p
Wyraz wolny	-2,21908	0,81065	-2,737	0,0120
Ln Wydatki konsumpcyjne	1,01287	0,06919	14,638	0,0000

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu i EBC.

⁹ Ze zbioru wyeliminowano trzy kraje o liczbie ludności mniejszej niż 1 mln: Luksemburg, Cypr i Malte.

¹⁰ W związku z wyeliminowaniem z modelu potęgowo-wykładniczego zmiennych zero-jedynkowych model ostatecznie przybrał postać potęgową.

Tabela 5. Oceny parametrów potęgowego modelu kredytów konsumpcyjnych w 2009 r. (wariant 4)

Wyszczególnienie	A	Błąd stat.	$t(22)$	Poziom p
Wyraz wolny	-2,72564	0,88735	-3,072	0,0056
Ln PKB	1,00794	0,07231	13,938	0,0000

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu i EBC.

Należy zauważyć, że w 2009 r. udział krajów grupy S_2 we wspólnym rynku kredytów konsumpcyjnych wynosił 64,6%, co świadczy o wysokim stopniu jego koncentracji [*European Banking...* 2010]. Polska, będąca szóstym pod względem liczby ludności państwem członkowskim Unii Europejskiej, posiadała tenże udział w wysokości zaledwie 3,5%, co odpowiadało udziałom Danii, Belgii, Holandii, Finlandii czy Austrii. Spełnienie idei budowy jednolitego rynku kredytów konsumenckich może zatem oznaczać dla niej istotne zmiany, wynikające z aktywizacji transgranicznej działalności instytucji kredytowych z grupy S_2 , które napotykać we własnych państwach bariery rozwoju.

Drugi etap grupowania krajów przeprowadzono na podstawie cech o charakterze względnym, odnoszących się do warunków życia ludności. Jako podstawę grupowania przyjęto takie zmienne, jak: stopa zatrudnienia, PKB na osobę w euro, procent osób zagrożonych ubóstwem oraz wskaźnik IQSR. Na ich podstawie wyodrębniono metodą Warda następujące podzbiory krajów:

- P_0 – Czechy, Estonia, Węgry, Litwa, Polska, Łotwa i Słowacja,
- P_1 – Belgia, Szwecja, Austria, Finlandia, Irlandia, Holandia, Niemcy i Francja,
- P_2 – Włochy i Wielka Brytania,
- P_3 – Dania,
- P_4 – Grecja i Hiszpania,
- P_5 – Portugalia i Słowenia,
- P_6 – Bułgaria i Rumunia.

Jak widać, zbiór 24 krajów rozpadł się na siedem grup, przy czym Dania stanowiła podzbiór jednoelementowy. Postanowiono zbadać, czy przynależność kraju do określonej podgrupy P_0 – P_6 wpływała statystycznie istotnie na kształtowanie się wartości kredytów konsumenckich przypadających na jednego mieszkańca w poszczególnych podzbiorach. Postawiono zatem pytanie, czy rozwój społeczno-gospodarczy wyrażony cechami grupowania krajów istotnie wpływa na poziom przeciętnego zadłużenia ich obywateli.

Do opisu kształtowania się badanego zjawiska zaproponowano model wykładniczy, w którym zmiennymi objaśniającymi były zmienne zero-jedynkowe określające przynależność do: P_1 , P_2 , P_3 , P_4 , P_5 lub P_6 . Podstawę porównania stano-

wiła zmienna P_0 . W wyniku selekcji zmiennych w modelu zostały wykorzystane wszystkie zaproponowane zmienne objaśniające oprócz P_6 . Rumunia i Bułgaria nie różniły się zatem statystycznie istotnie pod względem poziomu przeciętnego zadłużenia ludności od krajów stanowiących podstawę porównania. Wyniki oszacowania parametrów modelu zaprezentowano w tabeli 6.

Tabela 6. Oceny parametrów modelu wykładniczego kredytów konsumpcyjnych w 2009 r.

Wyszczególnienie	<i>Alfa</i>	Błąd stat.	<i>A</i>	Błąd stat.	<i>t(18)</i>	Poziom <i>p</i>
Wyraz wolny	–	–	6,39986	0,15920	40,201	0,0000
P_1	0,81069	0,15045	1,25050	0,23207	5,388	0,0000
P_4	0,49208	0,14191	1,29462	0,37335	3,468	0,0027
P_3	0,45673	0,13835	1,66199	0,50343	3,301	0,0040
P_2	0,35046	0,14191	0,92204	0,37335	2,470	0,0238
P_5	0,33481	0,14191	0,88087	0,37335	2,359	0,0298
$R = 0,82247$; $R^2 = 0,67645$; $F = 7,5267$; $p < 0,0006$						

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu i EBC.

Wszystkie zmienne objaśniające wpływały statystycznie istotnie na kształtowanie się poziomu kredytów przypadających na osobę w zbiorze 24 krajów. Siła oddziaływania poszczególnych zmiennych na stopień wyjaśnienia ogólnej zmienności przeciętnego poziomu zadłużenia gospodarstw domowych została określona poziomem *Alfa*. Przy założeniu stałości pozostałych zmiennych, w krajach z podzbioru P_1 przeciętny poziom kredytów konsumpcyjnych przypadających na osobę był wyższy średnio o 249,6%¹¹ od poziomu charakteryzującego kraje stanowiące podstawę porównania. W grupie P_4 przeciętne zobowiązania gospodarstw domowych z tytułu kredytów różniły się statystycznie istotnie o 265,0% ($a_4 = 1,29462$), w P_2 o 151,4% ($a_2 = 0,92204$), w P_5 o 141,3% ($a_5 = 0,88087$), od ich średniego poziomu w krajach z grupy P_0 i P_6 . Dania charakteryzowała się najwyższym poziomem kredytów na osobę spośród wszystkich innych państw, były one bowiem wyższe przeciętnie o 427,0% ($a_3 = 1,66199$). Próba zastosowania modelu liniowego przyniosła nieco gorsze (ze statystycznego punktu widzenia) rezultaty od modelu wykładniczego. Zmienność kwot kredytów przypadających na mieszkańca w badanych krajach została wyjaśniona w 52,2%. Zmienne P_1 , P_3 i P_4 istotnie wpłynęły na kształtowanie się chłonności rynku kredytów konsumpcyjnych. Podstawę porównania stanowiły kraje grupy P_0 oraz P_6 (zmienna ta nie została zakwalifikowana do modelu jako objaśniająca). Poziom przecięt-

¹¹ Sposób obliczenia: ponieważ $a_1 = 1,25050$, zatem $(e^{a_1} - 1) \cdot 100\% = (e^{1,25050} - 1) \cdot 100\% = 249,6\%$.

nego zadłużenia mieszkańców z krajów grupy P_1 był wyższy średnio o 1729,60 euro od poziomu cechującego grupę podstawową, zaś w państwach ujętych w P_4 – o 1546,47 euro, a w Danii – o 2513,20 euro, przy założeniu stałości pozostałych zmiennych. Zmienne P_2 i P_5 obarczone były zbyt dużym błędem oszacowania, nie została zatem potwierdzona istotność ich wpływu na poziom kredytów konsumpcyjnych przypadających na osobę w modelu liniowym.

Z powyższej analizy wynika, że poziom rozwoju społeczno-gospodarczego warunkował rozwój i wielkość rynku kredytów konsumpcyjnych w poszczególnych państwach Unii Europejskiej. Ponadto potwierdzona została zasadność klasyfikacji krajów do oceny granic nasycenia lokalnych rynków. Analiza zmienności poziomu mierników wybranych do grupowania państw informowała o poprawie warunków życia Polaków w latach 2005–2009¹². Od kontynuacji tej tendencji zależeć zatem będzie chłonność krajowego rynku kredytów konsumenckich w przyszłości oraz perspektywy jego dalszego rozwoju.

3. Podsumowanie

Zaprezentowane w pracy wyniki badań empirycznych wskazały na niespójność ekonomiczną państw członkowskich Unii Europejskiej. Traktowanie ich zatem jako jednorodnej zbiorowości i podejmowanie działań mających na celu utworzenie wspólnego rynku kredytów konsumenckich może w długim okresie prowadzić do nasilenia konkurencji na rynkach krajów rozwijających się. Polskę cechuje zbliżony poziom „ukredytowania” gospodarki (mierzony wskaźnikiem kredyty konsumpcyjne / PKB) do poziomu charakteryzującego całą Unię, lecz wyraźnie niższa kwota kredytów przypadających na jednego mieszkańca informuje o sile rozwojowej rynku i zagrożonej pozycji banków krajowych w warunkach wzmożonej aktywności instytucji kredytowych. W pracy dowiedziono, że wielkość krajowych rynków kredytów konsumpcyjnych pozostaje w ścisłej relacji z wybranymi cechami społeczno-gospodarczymi, tj. PKB, dochód rozporządzalny na osobę, liczba zatrudnionych, liczba ludności czy wartość pozostałych kredytów udzielonych gospodarstwom domowym (głównie hipotecznych). Dodatkowo współzależność zidentyfikowano także pomiędzy przeciętnym zadłużeniem z tytułu kredytów konsumpcyjnych a poziomem wykształcenia obywateli. Szczególne znaczenie rynku analizowanych kredytów uwidoczniło się w krajach o niższym poziomie rozwoju społeczno-ekonomicznego. Badanie przeprowadzone za

¹² Według danych Eurostatu w latach 2005–2009 roczna stopa zatrudnienia stopniowo wzrastała z 58,3% do 64,9%. Odsetek osób zagrożonych ubóstwem zmniejszył się z 45,3% do 27,8%, a wskaźnik IQSR – z 6,6% do 5%. PKB na osobę wzrosło z 6404,97 euro do 8136,32 euro.

pomocą modeli regresji wskazało na wzrost gospodarczy jako kluczowy czynnik przesądający o perspektywach rozwoju kredytowania ludności w Polsce, natomiast akceleratorem konsumpcji okazała się dostępność kredytów bankowych. Dwuetapowe grupowanie państw Unii Europejskiej dowiodło, że ścieżka rozwoju rynku kredytów konsumpcyjnych jest taka sama dla wszystkich krajów i zależy wyłącznie od poziomu PKB oraz skłonności ludności do ponoszenia wydatków konsumpcyjnych. Dominujący obecnie udział rynków: niemieckiego, francuskiego, hiszpańskiego, brytyjskiego i włoskiego (łącznie 67,6%) we wspólnym rynku kredytów konsumpcyjnych ponownie zasygnalizował możliwość nasilenia się konkurencji ze strony instytucji kredytowych, którą wspierają zapisy dyrektywy. Grupowanie krajów ze względu na warunki życia ludności pozwoliło wyjaśnić przyczyny istniejących ograniczeń w chłonności krajowych rynków i zaprezentować różnice w poziomie przeciętnego zadłużenia gospodarstw domowych.

Literatura

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG, Dz.U. L 133 z dnia 22.05.2008 r.
- Dyrektywa Rady 87/102/EWG z dnia 22 grudnia 1986 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawodawczych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących kredytu konsumenckiego, Dz.U. L 42/48 z dnia 22.06.1986 r.
- European Banking Structures* [2010], ECB, Frankfurt am Main.
- Pociecha J., Podolec B., Sokołowski A., Zajac K. [1988], *Metody taksonomiczne w badaniach społeczno-ekonomicznych*, PWN, Warszawa.
- Podolec B., Ulman P., Wałęga A. [2008], *Aktywność ekonomiczna a sytuacja materialna gospodarstw domowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.
- Szok regulacyjny a konkurencyjność i rozwój sektora bankowego* [2012], red. S. Kasiewicz, L. Kurkliński, Warszawski Instytut Bankowości, Warszawa.
- The Gallup Organization [2010], *Flash Eurobarometer 282 – Attitudes towards Cross-border Sales and Consumer Protection (Analytical Report)*, http://ec.europa.eu/consumers/strategy/docs/FI282_Analytical_Report_final_en.pdf.
- Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, Dz.U. z 2011 r., nr 126, poz. 715.

The Single Consumer Credit Market. An Opportunity or Threat for Poland?

The paper presents the impact of the provisions of Directive 2008/48/WE of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on consumer loans and repealing Directive 87/102/EEC of the Council on the national consumer credit market. Empirical research among 27 EU

member states on the basis of Eurostat and European Central Bank data, covering the period 2005–2009, leads to the following conclusions: 1) the Polish consumer credit market has a considerable potential for growth; 2) new regulations are likely to lead to long-term changes with regard to competition on the national consumer credit market; 3) lending campaigns which target households in EU member states are affected by the same set of variables that characterise national social and economic conditions and the situation of households; 4) the development of the national consumer credit market is consistent with the development stages in EU mature markets.

Katarzyna Kochaniak – doktor, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Wydział Finansów, Katedra Finansów.

Zainteresowania naukowo-badawcze: bankowość, rynki finansowe, kryzysy finansowe.

e-mail: katarzyna.kochaniak@uek.krakow.pl